

Het KiesKompas voor jonge boeren en tuinders

Een overzicht van standpunten voor de Tweede Kamerverkiezingen van 22 november 2023 die specifiek gaan over jonge boeren en tuinders en bedrijfsovername.

Wat doet de Tweede Kamer?

De drie belangrijkste taken van de Tweede Kamer zijn: het volk vertegenwoordigen, controleren of de regering haar werk goed uitvoert en samen met de regering nieuwe wetten maken.

Hiermee heeft de Tweede Kamer een belangrijke rol bij de vorming van het Nederlands beleid. Om de medewetgevende en controlerende taken goed uit te voeren heeft de Tweede Kamer een aantal rechten. Zo hebben ze onder andere het recht om zelf wetsvoorstellen in te dienen en om gedane voorstellen te wijzigingen. Wetten en wijzigingen kunnen alleen aangenomen worden als er een meerderheid is in de Tweede Kamer. Nadat de Tweede Kamer instemt met een wet, stemt ook nog de Eerste Kamer over een wet.

De Tweede Kamer heeft dus invloed op de invulling van het mestbeleid, stikstofbeleid en nog vele andere zaken rondom de landbouw in Nederland.

Hoe gaan de verkiezingen?

Verkiezingen in de Tweede Kamer vinden om de vier jaar plaats, tenzij het kabinet valt en er vervroegde verkiezingen worden uitgeschreven zoals dit jaar is gebeurd.

Dit jaar zijn de verkiezingen daarom al op 22 november 2023 en doen er 26 partijen en 1126 kandidaten mee. Je kunt je stem uitbrengen op de kandidaat naar keuze. Als iemand voldoende voorkeursstemmen krijgt, dan krijgt deze een zetel. Ongeacht de plaats op de kandidatenlijst.

Het is in Nederland nog geen enkele partij gelukt om alleen een meerderheid in de Tweede Kamer te krijgen. Na de verkiezingen wordt daarom een samenwerking gezocht tussen verschillende partijen waarmee een meerderheid behaald wordt in de Kamer. De partijen die met elkaar een samenwerking aangaan zijn de

coalitie en leveren de personen voor de regering. Samen maken ze een regeerakkoord, waarin de plannen voor de aankomende vier jaar staan. De andere partijen in de Tweede Kamer zijn de oppositie.

Hoe werkt dit KiesKompas?

Dit KiesKompas geeft een overzicht van alle deelnemende partijen van de verkiezingen van 2023. In dit document zijn standpunten van alle partijen verzameld omtrent onderwerpen die specifiek gaan over jonge boeren en tuinders en bedrijfsovername. Dit gaat om de volgende termen: Bedrijfsopvolgingsregeling, jonge boer, jonge tuinder en landbouwwijstelling.

Klik op een logo om direct naar de standpunten van de partij te gaan.

Forum voor
Democratie

PARTIJ VOOR DE VRIJHEID

Stem met liefde voor het prachtige vak van boer en tuinder!

Dit KiesKompas laat zien dat jonge boeren en tuinders een groot thema is bij de komende kabinetsonderhandelingen. Als NAJK zijn we van de zomer ook druk bezig geweest om de belangen van jonge boeren en tuinders onder de aandacht te krijgen van de politieke partijen. Zo heeft NAJK onder andere deze zomer [input voor verkiezingsprogramma's](#) verstuurd naar politieke partijen.

Jouw stem maakt meer dan ooit tevoren uit hoe de toekomst van de Nederlandse landbouw eruit gaat zien. NAJK vindt het daarom belangrijk om de verschillende verkiezingsprogramma's in grote lijnen op een gemakkelijke manier aan jullie, onze leden, kenbaar te maken. Dit KiesKompas voor jonge boeren en tuinders geeft per partij weer wat zij hebben opgeschreven over jonge boeren en tuinders en bedrijfsovername in hun verkiezingsprogramma.

Het KiesKompas is absoluut niet bedoeld om een stemadvies uit te brengen als NAJK aan haar leden. Dit document is bedoeld voor elk lid om een goede keuze te kunnen maken voor een politieke partij tijdens de Tweede Kamerverkiezingen op 22 november 2023. Ik hoop dat een ieder stemt met zijn of haar liefde voor het prachtige vak van boer en tuinder!

Roy Meijer
Voorzitter NAJK

Roy Meijer
Voorzitter NAJK

BBB

- De **Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** die essentieel is voor de continuïteit van Nederlandse familiebedrijven wordt gehandhaafd met de tarieven van 2023.
- Misbruik van de **BOR** door oneigenlijke structuren wordt aangepakt en knelpunten worden opgelost. Daarbij kijken we goed hoe andere Europese landen hier vorm aan hebben gegeven. Zo zorgen we voor een gelijk speelveld voor onze ondernemers.

BVNL

- De **Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** wordt afgeschaft, zodat familiebedrijven belastingvrij kunnen worden overgedragen aan de volgende generatie. We schaffen de erf- en schenkbelasting af zodat dit probleem volledig is opgelost.
- De **landbouwvrijstelling** blijft bestaan. Boeren kopen grond met geld waar ze al belasting over betaald hebben. BVNL is tegen dubbel belasten.

CDA

- Het CDA staat zij aan zij met de grote en kleine familiebedrijven om hun focus op de nieuwe generaties en de sterke worteling in de samenleving. We behouden de **Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)**, maar maken deze ongevoelig voor misbruik.
- Om de vergrijzing in de sector tegen te gaan (meer dan de helft van de ruim 50.000 boeren en tuinders is ouder dan 55 jaar) hebben **jonge boeren en tuinders** goede ondersteuning nodig bij bedrijfsovernames. Daarom behouden we de **Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)**.
- Voor de land- en tuinbouw moet er voldoende grond beschikbaar blijven. Boeren zijn hiervan afhankelijk voor hun bedrijfsvoering. We geven daarom vruchtbare landbouwgronden een beschermde status en kijken bij het verdelen van de schaarse ruimte in Nederland naar de grondsoort. Minder kwetsbare natuur kan goed samengaan met minder intensieve landbouw. Het is van belang dat de natuur die we nastreven realiseerbaar is ten opzichte van ligging en omgeving. Hierbij worden ook de gevolgen van de aanleg van zéér kwetsbare natuur meegenomen in de afweging. De toezegging dat bij de aanleg van nieuwe natuur er geen gevolgen zijn voor bestaand gebruik van de omliggende gronden dient te worden vastgelegd in regelgeving. Om te zorgen voor grondmobiliteit in de gebiedsgerichte aanpak komt er een beleidsarme grondbank, waarin **jonge boeren en tuinders** voorrang krijgen bij de toekenning van gronden. Specifiek voor de tuinbouw moet de reconstructie nieuw leven worden ingeblazen om te voorkomen dat

strategisch gelegen grond wordt opgekocht door speculerende ontwikkelaars. Ook boeren die willen extensiveren moeten voorrang krijgen. Sector en overheid ontwikkelen samen stimuleringsregelingen of beleidsaanpassingen die grondmobiliteit tussen agrariërs aantrekkelijker maken.

ChristenUnie

⊕ Geef geloof een stem

CU

- Koester familiebedrijven door een faire **bedrijfsoverdracht**. De continuïteit van een familiebedrijf mag niet in gevaar komen wanneer deze van de ene generatie naar de volgende wordt overgedragen. Zeker voor bedrijven in de agrarische sector, met vaak dure grond én relatief lage verdiensten, is een goede (fiscale) regeling bij **bedrijfs-overdracht** van levensbelang. We handhaven daarom de **BOR-regeling**. Wel kan deze beperkt worden voor niet bedrijfsgebonden activa als onroerend goed en liquiditeiten. En tegelijk willen we zorgen dat geld dat in het familiebedrijf zit na de **bedrijfsoverdracht** in het bedrijf blijft en

niet vrijwel belastingvrij bij privépersonen terecht komt. Om te voorkomen dat belastingheffing bij de overdracht tot liquiditeitsproblemen leidt, stellen wij een verruiming van de betalingsperiode voor.

- Start een kenniscentrum **bedrijfsovername** en -start. De overheid start in samenwerking met NAJK, LTO en de banken een Kenniscentrum Bedrijfsovername en -start, met als doel **jonge boeren** te begeleiden bij een **bedrijfsovername** en/of **bedrijfsstart**. Ook zorgen we voor vestigingssteun als een duwtje in de rug.
- Aandacht voor de **jonge boer**. De overheid ondersteunt **jonge boeren** door zowel praktische als mentale begeleiding bij **bedrijfsovername** te vergoeden. Dit geldt ook voor coaching bij verandertrajecten, zoals het starten van een nieuwe bedrijfstak of het omschakelen naar biologische productie. Daarnaast blijven goede financiële arrangementen voor **jonge boeren** die een **bedrijf overnemen** hard nodig. Boeren die een bedrijf willen overnemen krijgen een tegemoetkoming in de kosten als ze vergroeningsmaatregelen nemen, in de vorm van een startpremie (percentage van de overnamekosten) en een garantieregeling voor een voordelige lening. Ze kunnen ook een beroep doen op **vestigingssteun**.

ChristenUnie
⊕ Leef geloof een stem

D66

- We moderniseren de erf- en schenkbelasting. We maken deze belasting progressiever. Met name het deel van het vermogen dat vergaard is zonder dat daar een daadwerkelijke prestatie tegenover stond ("windfall profits") moet zwaarder belast worden. Waarbij verstopplekken als trusts en landgoederen expliciet actief onder het belast regime gebracht moeten worden. De relatie tussen de erflater/-schenker en de ontvanger is niet meer van belang voor het tarief, voor iedereen geldt hetzelfde percentage. Wel geldt voor partners en kinderen een veel hogere vrijstelling. Per saldo worden grote erfenissen zwaarder belast en kleine erfenissen juist minder. De **bedrijfsopvolgingsregeling** wordt verder versoerd.
- De toekomst van de Nederlandse landbouw is voor **jonge boeren en tuinders**. Zij staan aan de voorhoede van verduurzaming en samenwerking. D66 wil dat er perspectief is voor de volgende generatie. Daarom kijken we bijvoorbeeld naar omschakelingssubsidies en andere steunmaatregelen.
- De Europese landbouwsubsidies die Nederland zelf kan verdelen, gaan voortaan alleen naar boeren die stappen zetten naar kringlooplandbouw, biologische boeren en **jonge boeren** die de omschakeling willen maken. Of als inkomensondersteuning voor boeren die aan natuurbeheer doen of groenblauwe diensten leveren. In het volgende Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid moet de generieke inkomenssteun in zijn geheel verdwijnen; alleen publiek geld voor geleverde publieke diensten.

- D66 wil een duurzaamheidsbijdrage voor landbouwproducten in rekening brengen bij de afnemers van boeren, zoals de verwerkende industrie en supermarketen. Deze marktpartijen krijgen korting op de heffing als zij vooruitlopen op de duurzaamheidsstandaard. De opbrengst ervan komt beschikbaar als omschakelingssubsidie voor biologische en kringloopboeren. Hierbij zal specifiek gekeken worden hoe **jonge boeren** hiervan kunnen profiteren.

D66

Forum voor
Democratie

Forum voor Democratie

- Terwijl deze sector het hart vormt van onze economie: het MKB zorgt voor innovatie en creëert 70% van de werkgelegenheid. Dikwijls gaat het hierbij om familiebedrijven. Fiscale maatregelen zijn daarom geboden om hun stabiliteit te verzekeren - zoals het afschaffen van de erf- en schenkbelastingen en het handhaven van de **bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)**.
- Goede **bedrijfsopvolgingsfaciliteiten** voor familiebedrijven

Groenlinks-PvdA

- Een simpeler en eerlijker belastingstelsel. Jaarlijks deelt de Belastingdienst € 150 miljard uit aan fiscale kortingen. Die maken het stelsel complex en onrechtvaardig. Want vooral vermogenden en grootverdieners profiteren hiervan. We gaan deze aftrekposten en kortingen sterk vereenvoudigen, afbouwen of afschaffen. Denk bijvoorbeeld aan de expatkorting, de innovatiebox, de **bedrijfsopvolgingsregeling**, of de hypotheekrenteaftrek. Met de opbrengsten kunnen we de lasten verlagen voor mensen met een laag- en middeninkomen.

JA21

- De **bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** niet versoberen.
- De 285.000 familiebedrijven in Nederland zijn goed voor 31% van alle banen in ons land. Familiebedrijven zijn geworteld in Nederland en leveren voor lange termijn een grote economische bijdrage aan ons land. Om deze bedrijven en de daarmee gepaarde investeringskracht voor ons land te behouden, is het van wezenlijk belang om de **bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** niet te versoberen.

Nieuw Sociaal Contract

- Wij onderschrijven de bevinding van het Nederlands Comité voor Ondernemerschap dat de Nederlandse economie gebaat is bij versterking van het eigen vermogen van het mkb. We doen een gericht onderzoek en vergelijken de fiscale en andere mogelijkheden van private equity en traditionele stabiel en conservatief gefinancierde familiebedrijven. We zorgen ervoor dat er een gelijk speelveld ontstaat tussen deze twee groepen en zullen dus een aantal belastingvoordelen van private equity terugdringen. De fiscale **Bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** voor familiebedrijven wordt behouden als waarborg voor de continuïteit van werkgelegenheid en bedrijvigheid.
- We willen **jonge boeren** die het bedrijf van hun ouders willen overnemen duidelijkheid en perspectief bieden. De basis is een goed verdienmodel. Dat begint ermee dat boeren en tuinders een eerlijke prijs ontvangen voor hun product. Daarom zijn langjarige afspraken nodig die financiële zekerheid bieden, met name voor agrarisch natuurbeheer en 'groene en blauwe diensten' die een bijdrage leveren aan waterbeheer, landschap, cultuurhistorie of recreatief medegebruik. We blijven ruimte bieden aan innovatie en ondernemerschap van boeren zelf. De overheid onthoudt zich van gedetailleerde voorschriften over de bedrijfsvoering, zoals ten aanzien van het voerbeleid en de oogstperiode.
- In de veeteelt zetten we verdere stappen richting een toekomstige landbouw, die meer in evenwicht is met de omgeving. De hoeveelheid vee moet beter afgestemd worden op de milieugebruiksruimte en de beschikbare grond

in Nederland. Wij kiezen voor een meer grondgebonden melkveehouderij die op regionaal niveau zo veel mogelijk circulair is en de drager is van ons weidelandschap. De omvang van de melkveestapel zal iets kleiner worden dan nu het geval is, maar zal ruimte geven voor **jonge boeren** om hun bedrijf duurzaam te ontwikkelen. Voor intensieve varkens-, geiten-, kalver- en kippenhouderij zal minder ruimte zijn, vanwege de grootschalige import van veevoer en afvoer van mest. Ook deze sectoren zullen meer grondgebonden en circulair moeten worden, meer moeten bijdragen aan biodiversiteit, landschap en dierenwelzijn en aan verminderde risico's voor de volksgezondheid. In het opkoopbeleid wordt de focus verlegd naar de intensieve veehouderij in de concentratiegebieden. Er komen geen nieuwe vergunningen voor megastallen.

- Boeren krijgen meer ruimte om te bepalen hoe zij de emissienormen halen, op basis van een afrekenbare stoffenbalans. We stoppen met de huidige aanpak en opkoop van piekbelasters die gebaseerd is op het neerslagmodel Aeri-us. Toekomstige opkoopprogramma's spitsen zich toe op concentratiegebieden, stoppers en verouderde bedrijven. Voor **jonge boeren**, duurzame boeren en bedrijven moet er een toekomst zijn; zij worden met een transitieplan ondersteund.

Partij voor de Dieren

- We schaffen de erfbelasting af voor kleine erfenissen en verhogen het voor grote erfenissen. We passen de **bedrijfsopvolgingsregeling** aan om een einde te maken aan belastingontwijking via deze regeling.

SGP

SGP

- MKB en familiebedrijven leveren een belangrijke bijdrage aan Nederlandse economie, onder andere door hun zorg voor de omgeving, goed werkgeverschap en innovatiekracht. Dat verdient ondersteuning, onder andere via de **bedrijfsopvolgingsregeling**.
- Fiscale voordelen voor land- en tuinbouwbedrijven, zoals de **landbouwvrijstelling** en een lagere energie- en omzetbelasting, dienen te blijven.

- De landbouw is dermate kapitaalintensief geworden dat **bedrijfsovername** door **bedrijfsopvolgers** lastig is en blijft. Stimuleringsregelingen voor **jonge boeren** moeten daarom behouden blijven.

SGP

Splinter

- Het wordt tijd voor toekomstbestendig beleid waar iedereen op kan vertrouwen en waarbij veehouderij, duurzaamheid, natuur en dierenwelzijn niet meer als valse tegenstellingen worden gezien. Dit toekomstbestendige beleid wil Splinter maken met o.a. **jonge boeren** en hun generatiegenoten.
- De **landbouwwijziging** voor het niet hoeven betalen van belasting over de winst bij de verkoop van landbouwmidelen verdwijnt. De afgelopen tien jaar heeft deze wijziging al meer dan 11 miljard euro aan misgelopen belastinginkomsten gekost en veroorzaakt het ongelijkheid voor iedereen

die wel belasting over winst betaald.

- De **BOR (bedrijfsopvolgingsregeling)** is een voorziening in de belastingwetgeving die gericht is op een (gedeeltelijke) vrijstelling van de schenk- en erfbelasting. Het is een belangrijk instrument dat erop gericht is de continuïteit van bedrijven en daarmee de werkgelegenheid te borgen. De regeling is vanwege de relatief strenge eisen nu al belemmerend voor de opvolgers in familiebedrijven. Een verdere versoepeling van de **BOR** zou Nederland ver op achterstand zetten ten opzichte van andere Europese landen. Splinter wil juist dat de **BOR** eisen worden versoepeld, zodat **bedrijfsopvolging** makkelijker wordt, zoals de versoepeling van de bezitser en het schrappen van de voortzettingseis. De voortzettingseis wordt vervangen door de eis dat het ondernemingsvermogen niet mag worden omgezet in beleggingsvermogen. Desinvesteren en herinvesteren binnen de vijfjaar-voortzettingstermijn moeten mogelijk zijn.

VOLT

- De **bedrijfsopvolgingsregeling** wordt afgeschaft. In plaats hiervan verruimen we de mogelijkheid om bij de overheid te lenen om financiering mogelijk te maken.
- We passen Europese subsidies aan om duurzame diensten zoals agrarisch natuurbeheer te stimuleren; we stoppen met het stimuleren van voedselproductie per hectare. Het aanleggen van houtwallen, stroken met kruiden in plaats van grasland, koolstofvastlegging op boerenland en de uitvoering van het Aanvalsplan Grutto dragen bij aan een nieuw verdienmodel voor **(jonge) boeren**.
- Het is eerlijk als elke persoon en elk bedrijf belasting betaalt over de gemaakte winst. Er wordt nu geen belasting betaald over winst op verkoop van landbouwgrond. Volt wil de **landbouwvrijstelling** afschaffen, zodat de landbouw net als de rest van Nederland belasting betaalt over winst.
- We schrappen ondoelmatige regelingen als de **landbouwvrijstelling**, het verlaagde btw-tarief voor de sierteelt en de oldtimervrijstelling.

VVD

- We behouden onze familiebedrijven. Daarom wil de VVD dat de **bedrijfsopvolgingsregeling (BOR)** behouden blijft. De eisen voor toepassing van de **BOR** moeten daarbij beter aansluiten bij de behoeften van ondernemers, terwijl we oneigenlijk gebruik tegengaan.

Partijen die niet specifiek jonge boeren benoemen in standpunten:

Ga **22 november** naar de
stembus en laat je **stem** horen!